

Ortadoğu, yeniden emperyalist paylaşımın gündeminde. Masa başında kurulduğunu söyleyebileceğimiz Suriye Arap Cumhuriyeti, neredeyse yine masa başında bu sefer tarihin tozlu sayfalarına uğurlandı. Büyük fotoğrafa bakıldığında, herhangi bir tereddüt yaratmayacak netlikte görülebilen tablo bu.

Anımsanacağı gibi, Hamas'ın 7 Ekim 2023'deki saldırısının hemen ardından İsrail karşı saldırıya geçti. Bu saldırı, İsrail devletine yıllardır bulamadığı fırsatı, ABD ve AB'nin de açık desteğiyle yaratma olanağı sundu. İsrail, bir yandan Lübnan'daki Hamas ve Hizbullah güçlerine karşı operasyonlar yürütürken, diğer yandan, Gazze'de kendine yeni yerleşim alanları da açmak hedefiyle Filistin halkına yönelik saldırılarını 'insanlık dışı' boyuta kadar taşıdı. Özellikle, Eylül 2024 tarihinden itibaren saldırının şiddeti ve kapsamı daha da arttı. Filistin halkına yönelik soykırıma dönüştü. İsrail, bu süreçte, yine diğer ülkelerin de desteğiyle İran'a yönelik saldırılar da düzenledi. İran devletinin resmi konuşunu, düzenlediği bir hava saldırısıyla gerçekleştirdiği suikastla İran'da öldürdü. Planlarında, Filistin ve Suriye'den sonra İran'a yönelik müdahaleler de olabilir.

İzleyebildiğimiz kadarıyla, ABD, 2017 sonrasında kapitalist dünyada yitirdiği hegemonyasını yeniden tesise yönelik olarak, Ortadoğu'da bizzat NATO bileşenleriyle birlikte, yeni düzenlemeler oluşturmaya çalışıyor. Hegemonyanın yeniden tesisini sağlayabilecek en önemli adım, Eylül 2023'de Yeni Delhi'de gerçekleştirilen G20 toplantısında ABD tarafından paylaşıldığı bilinen Hindistan-Ortadoğu-Avrupa Koridoru (IMEC) projesi. Bu koridorla sadece malları değil, aynı zamanda boru hatları ve kablolar aracılığıyla enerji ve verileri de taşıyan kıtalararası bir deniz ve demiryolu ağı olarak Hindistan kıyılarının Avrupa pazarlarına bağlanması

hedefleniyor. Yakın zamana kadar, projenin gerçekleştirilebilmesi için en büyük risk Ortadoğu bölgesi olarak tanımlanıyordu. Büyük fotoğrafta görünür olan emperyalist paylaşımın nedenini bu projeye de ilişkilendirmek mümkün.

İsrail devleti ile Lübnan'daki Hizbullah arasında 22-23 Kasım 2024'de yapılan ateşkes ve antlaşma herkesi umutlandırırken, Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaşın yaklaşık son sekiz yılında "sessizliğini koruyan" cihatçı çeteler, 27 Kasım'da yeniden Suriye Ordusu'na karşı savaş açtı. Suriye Devlet Başkanı Esad, yönetimi bırakıp ülkesini terk etti. Merkezi yönetim, henüz uluslararası terör örgütleri listesinde yer alan cihatçı çetelere teslim edildi. Arkasından da İngiltere ve ABD öncülüğünde bu listeden çıkartılmaları çağrılar yapıldı.

Ancak, cihatçı çetelerin inanç ve etnik kimlik üzerinden insan avı başlattıklarına yönelik görüntülü haberler yaygınlaşmaya başladı. İç savaşa karşın, huzur içinde yaşamayı başarmaya çalışan Kuzey ve Doğu Suriye Özerk Yönetimi ile irili ufaklı yerleşim yerlerine yönelik saldırıların yaşandığına yönelik haberler de paylaşılıyor. "Savaş bir halk sağlığı sorunudur" bilimsel saptamasının gerekçelerini oluşturan bütün acılar çocuklar, kadınlar başta olmak üzere Suriye'de yaşayan tüm siviller tarafından yaşanıyor; ölüm, yaralanma, sakat kalma, tecavüz, açlık, susuzluk, evsizlik ve "korku". Yalnızca bir kısmını sıralamaya çalıştığımız yaşananlar nedeniyle değil. Belirsiz bir gelecek, laik bir ülke, seküler bir yaşamın artık olamayacağı endişesi... Bunlar da küçük fotoğraflarda izleyebildiklerimiz.

Eylül 2024 tarihinde yayımlanan resmi verilere göre, Türkiye'de beş altı ölüm hızı (5YAÖH) 2022 yılında binde 11,1 iken, 2023 yılında binde 14'dür. 5YAÖH, bir ülkede yalnızca sağlık hizmetlerinin değil, aynı zamanda sağlıklı olabilmek için ge-

rekli olan toplumsal koşulların var olup olmadığını, toplumun üyelerinin bu gereksinimlerinin karşılanıp karşılanmadığını ortaya koyan, uluslararası düzeyde kullanılan üç göstergesinden biridir. Toplumsal koşullar kötüleştikçe 5YAÖH da yükselir. 5YAÖH'deki artış, Türkiye'de sağlıklı olabilmek için gerekli toplumsal koşulların 2023 yılında 2022 yılına göre daha da kötüleştiğini göstermektedir.

5YAÖH yönünden bölgeler arasındaki fark 2022 yılında 2,3 iken, 2023 yılında 3,1 katına çıkmıştır. Beraberinde, topluma atfedilen risk de 2023 yılında önceki yıla göre yükselmiştir: 2022 yılında yaşanan her 100 beş yaş altı ölümden 34'ü bölgeler arasındaki sosyoekonomik eşitsizlikler giderildiğinde önlenebilecekken, bu sayı 2023 yılında 41'e yükselmiştir. Başka bir ifadeyle, Türkiye'de toplumsal sağlık düzeyi 2023 yılında 2022 yılına göre kötüleşmiş, bölgeler arasındaki eşitsizlikler ve önlenebilir beş yaş altı ölümlerin sayısı artmıştır. Böyle bir tablonun daha da kötüleşmemesi için öncelikle ekonomik bölüşümün ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi gerekir. Sağlık Bakanlığı tarafından yayımlanan verilerle bile görünür hale gelebilen böylesi bir gerçek orta yerde dururken, AKP Hükümeti'nin, 2025 genel yönetim bütçesinin gelir kaynaklarındaki ve harcama alanlarındaki tercihiyle, tam tersini yapacağını göstermektedir.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ile birlikte yedincisi hazırlanan "Merkezi Yönetim Bütçe Yasa Teklifi" gerekçesiyle birlikte TBMM'ye Ekim 2024 tarihinde gönderildi. Atamayla görevlendirilen bakanların her biri, Kasım ayı boyunca, Plan ve Bütçe Komisyonu'nda 2025 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Yasa Teklifi'nin bakanlıklarıyla ilgili bölümünün sunumunu yaptı. Komisyon'daki muhalefet partilerinin tartışmasına açıldı. Ancak, önemli bir değişiklik yapılmadan Komisyon'da

kabul edilen teklif, 9 Aralık'tan itibaren Genel Kurul'da her bir bakanlığın ve kamu kurumunun bütçesi yine ayrı ayrı görüşülmeye ve oylanmaya başlandı. 20 Aralık'ta da 2025 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Yasa Teklifi'nin tamamı oylanacak. Muhtemelen AKP ve MHP oylarıyla iktidarın hazırladığı içeriğiyle de kabul edilecek.

Genel bütçenin gayri safi yurtiçi gelir (GSYG) içindeki payı, kamu harcamalarının ne kadarının da TBMM "denetimine açık" olduğunun bir göstergesidir. 2002 yılında genel bütçe yıl sonu ödeneğinin GSYG içindeki payı %33,3'iken, 2022 yılında %20,1'e düşürülmüştür. Başka bir ifadeyle, denetime açık bölüm, yaklaşık %40 oranında azaltılmıştır. Bu durum, AKP hükümetleriyle birlikte, kamu harcamalarının önemli bir bölümünün genel bütçe ödenekleri dışında tutularak, TBMM denetiminin dışına çıkartıldığına açık bir göstergesidir.

2025 yılı genel bütçesi toplamı, 2024 yılına göre, TL bazında %33 artışla, 14 trilyon 731 milyar 14 milyon 332 bin TL olarak TBMM'ye teklif edilmiştir. Oysa, Eylül 2024'de TÜİK verileriyle hesaplanan yıllık kira artış oranı (yıllık enflasyon) %63,47'dir. Yıllık enflasyon oranıyla bütçenin artış oranı arasındaki fark, 30 puanın üzerindedir. Bu veriler, 2025 yılı bütçesinin reel büyüklüğünün 2024 yılına göre, yaklaşık %23 oranında azaltıldığını göstermektedir. Yanı sıra, 2025 yılı genel bütçesi denk bütçe de değildir. Bütçe gelirleri yalnızca, 12 trilyon 670 milyar 431 milyon 309 bin TL'dir. Buna göre, bütçe gelirleri giderlerin 2 trilyon 60 milyar 583 milyon 23 bin TL (%14) gerisindedir.

Bilindiği gibi, merkezi yönetim bütçesinin, yaygın kullanımıyla genel bütçenin içeriği, kapitalist üretim ilişkilerinin egemen olduğu diğer ülkelerdeki gibi, Türkiye'de de toplumsal kaynağın nasıl oluşturulacağına ve kullanılacağına, mali kaynağın kimlerden alınıp kimlere verileceğinin bir göstergesidir. 2025 yılı genel bütçe gelirinin yaklaşık %99,9'u vergilerle sağlanacaktır.

Vergi gelirlerinin de yalnızca %14'ünün sermaye birikimi-kâr ve mülkiyet üzerinden (kurumlar vergisi ve mülkiyet vergisi adıyla) alınması hedeflenmektedir. Başka bir ifadeyle, AKP Hükümeti, bütçe gelirlerinin %86'sını çalışarak yaşamak zorunda olanlardan; hem gelirinden alınan doğrudan vergiyle hem de gelir vergisi ödemiş olduğu ücretini, maaşını harcarken ikinci defa vergilendirilmesine dayanan dolaylı vergilerle toplayacaktır. Oysa bu oran 2023 yılında %81, 2024 yılında da %83 olarak planlanmıştır. Bu durum, AKP hükümetlerinin yıllar içinde yıllar içinde daha da azalan bir biçimde çok kazandıktan daha az vergi aldığı ve alacağını göstermektedir.

Sağlık Bakanlığı bütçesinin bütçe içindeki payının 2024 yılında %6,6 iken, 2025 yılında %6,9'a yükselmiş olması artırıldığına bir göstergesi değildir. Ülkedeki nüfus artışı gibi çok sayıda faktörü göz önüne almadan, sadece TÜİK'in açıkladığı enflasyon oranı dikkate alındığında bile, 2024 yılında 732 milyar 562 milyon 378 bin TL olarak açıklanan Sağlık Bakanlığı bütçesinin 2025 yılında bir önceki yılın benzer alım gücünü koruyabilmesi için en az, 1 trilyon 197 milyar 739 milyon 488 bin 33 TL olması gerekirdi. Ne var ki, 2025 yılı bütçesi 1 trilyon 20 milyar 317 milyon 291 bin TL olarak açıklanmıştır. İktidarın bu tercihiyle, Sağlık Bakanlığı 2025 yılı bütçesi, 2024 yılına göre %17,4 oranında azaltılmıştır. Başka bir ifadeyle, bakanlığa 2024 yılında verilen her 100 TL yerine, 2025 yılında 82,6 TL verilecektir. Buna göre, bakanlık bütçesi, %17,4 oranında (177 milyar 422 milyon 197 bin 33 TL) eksiltiştir.

Genel bütçede Sağlık Bakanlığı'na ayrılan paya göre, 2025 yılı boyunca her bir yurttaşın sağlık hizmeti için yalnızca 11 bin 784 TL ayrılmıştır. Programlar itibarıyla, Sağlık Bakanlığı 2025 yılı bütçesinin yalnızca %26,8'i (273 milyar 585 milyon 813 bin TL), kişi başına da yalnızca 3 bin 160 TL koruyucu sağlık hizmetleri için ayrılmıştır. Tedavi edici sağlık

hizmetleri için de 733 milyar 273 milyon 977 bin TL (bakanlık bütçesinin %71,9'u) ayrılmıştır. Kişi başına 8 bin 469 TL düşmektedir. Bunun içinde 18 şehir hastanesini inşa eden ve işletmekte olan şirketlere, kira ve hizmet bedeli olarak ödenecek olan 104 milyar 602 milyon TL'de bulunmaktadır. Şehir Hastaneleri için şirketlere ödenecek bu bedel çıkartıldığında, tedavi edici sağlık hizmetleri programında kişi başına 7 bin 260 TL düşmektedir.

Sağlık Bakanlığı bünyesindeki sağlık emekçilerine ödenecek maaş ve ücretle, sosyal güvenlik devlet primi gideri ödeneği dışında tutulduğunda, topluma yönelik hizmet sunumu için bakanlığın toplam bütçesi 386 milyar 224 milyon 147 bin TL olarak kalmaktadır. Başka bir ifadeyle, Şehir Hastaneleri için yapılacak ödemeler de dahil olmak üzere, Sağlık Bakanlığı tarafından sunulacak hizmetler için kişi başına yalnızca 4 bin 460 TL düşmektedir. Bu paranın bin 735 TL'si koruyucu sağlık hizmetleri, 3 bin 329 TL'si de tedavi edici sağlık hizmetleri programları için ayrılmıştır. Tedavi edici sağlık hizmetleri programına dahil olan 18 Şehir Hastanesi için yapılacak ödeme de dışarıda tutulduğunda, bu program kapsamında bir yıl boyunca sunulacak hizmetler için kişi başına düşen bin 428 TL'dir. Özetle, 2025 yılında Sağlık Bakanlığı'na ayrılan bütçe ile yıl boyunca kişi başına (göçmen ve mülteciler dışında tutularak) koruyucu ve tedavi edici sağlık hizmetleri programı için yalnızca toplam 3 bin 163 TL doğrudan harcama yapılabilecektir. Aralık 2024 fiyatları itibarıyla bu parayla 253 adet ekmeğin satın alınabilmektedir. Kabul etmiyoruz!

Dosya editörlüğünü Şevkat Bahar Özvarış arkadaşımızın yaptığı "Kadına Yönelik Şiddet ve Sağlık" başlıklı dosyanın birinci bölümünü bu sayımızda paylaşıyoruz. Kendisine ve katkı sunan yazarlara bir defa da sizlerin okurluğunda teşekkür ediyoruz.

Savaş karşıtlığının hayata geçtiği, herkesin barış ve refah içinde yaşayabildiği bir dünya isteğiyle...